

17. Naukovi pidkhody do pedahohichnykh doslidzhen : [kolektyvna monohrafiia] / [kol. avt.: Boichuk Yu.D., Vasylieva M.P. ta in. ; za zah. red. Lozovoi V.I.] ; Khark. nats. ped. un-t im. H.S. Skovorody. — Kharkiv : Virovets A.P., 2012. — 348, [2] p.
18. *Savchenko O.Ya.* Navchalne seredovyshe yak chynnyk stymulivannia doslidnytskoi diialnosti molodshykh shkoliariv / O.Ya. Savchenko // Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy. — 2012. — №. 1. — P. 41–49.
19. *Slastonin V.O.* Formuvannia osobystosti vchytelia v protsesi profesiinoy pidhotovky // Pedahohichna tvorchiist i maisternist: Khrestomatiia /Ukl. N.V. Huzii. — K. : IZMN, 2000. — P. 103–107.
20. *Sukhomlynskyi V.O.* Rozmova z molodym dyrektorom // V.O. Sukhomlynskyi // Vybrani tvory v piaty tomakh. — T.4. — K. : Radianska shkola, 1977. — P. 393-628.
21. *Khell L.* Teoryia lichnosti / Khell L., Zyhler D. [3-e izd.]. — SPb. : Piter, 2005. — 607 p.
22. Shadrikov V.D. Problemy systemogeneza professyonalnoy deyatelnosti / V.D. Shadrikov. — M., 1982. — 183 p.

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва

УДК 378.091:37.07

М.В. Братко,

директор Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПОШУК СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ

Братко М.В.,

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПОШУК СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ

У статті на основі аналізу сутності поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу», авторського визначення зазначеного поняття, ресурсної концепції стратегічного управління запропоновано базові засади технології управління освітнім середовищем вищого навчального закладу. Умови або ресурси освітнього середовища необхідно розглядати в якості «фактора впливу» на суб'єкти навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Відтак, цілеспрямовано змінюючи складові освітнього середовища, ми можемо здійснювати опосередкований вплив на всі складові освітнього процесу, в тому числі на його результат — випускника-фахівця.

Ключові слова: освітнє середовище, освітнє середовище вищого навчального закладу, середовищний підхід, ресурсна концепція стратегічного управління.

Bratko M.V.,

EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION: SEARCHING FOR MANAGEMENT STRATEGIES

The article presents the basic principles of the technology of management of educational environment of higher educational institution on the basis of analyzing the essence of the concept “educational environment of higher educational institution”, the author’s definition of this concept, resource concept of the strategic management. As to the author’s opinion, any facility or any resource of the educational environment of higher educational institution should be considered as a “factor of influence” on the subject of the educational process in higher educational institution. Therefore by changing them purposefully we can make a certain impact on effectiveness of educational process including its result — a graduate specialist.

Key words: educational environment, educational environment of higher educational institution, environmental approach, resource concept of strategic management.

Братко М.В.,

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ: ПОИСК СТРАТЕГИЙ УПРАВЛЕНИЯ

В статье на основе анализа сущности понятия «образовательная среда вуза», авторского определения указанного понятия, ресурсной концепции стратегического управления предложено базовые принципы технологии управления образовательной средой высшего учебного

заведення. Умовля или ресурси образовательной среды необходимо рассматривать в качестве «фактора влияния» на субъекты учебно-воспитательного процесса в высшем учебном заведении. Соответственно изменяя целенаправленно составляющие образовательной среды, мы можем оказывать опосредованное влияние на все составляющие образовательного процесса, в том числе на его результат — выпускника-специалиста.

Ключевые слова: образовательная среда, образовательная среда высшего учебного заведения, средовой подход, ресурсная концепция стратегического управления.

На сьогодні є актуальною проблема створення системи освіти, яка б відповідала сучасним вимогам, сприяла цивілізаційному поступу українського суспільства. Відтак мова має йти і про ефективне адекватне управління цією новою системою освіти. Одним із завдань такого управління може бути управління системою освіти на рівні навчального закладу, зокрема управлінням освітнім середовищем вищого навчального закладу.

Актуалізація середовищного підходу пов'язана з пошуком ефективних технологій у всіх сферах освітньої практики. Середовище є одним із об'єктивних і вирішальних чинників становлення і розвитку особистості. Людина живе в середовищі, яке «олюднене», створене нею. Оточуючий світ — це та реальність, яка у свою чергу формує людину. Провідний теоретик біхевіоризму Беррес Ф. Скіннер (1938) наполягав на тому, що науковими методами можна досягнути всю поведінку людини, оскільки вона об'єктивно детермінована оточуючим середовищем. На думку вченого, зусилля науковців мають бути спрямовані на установлення тих чинників середовища, що визначають і контролюють поведінку людини. Технологія поведінки, за Скіннером, полягає у «правильному» управлінні середовищем [8].

Педагогічні аспекти феномену середовища людини досить ґрунтовно вивчають соціальна педагогіка та теорія виховання, пізнаючи, обґрунтовуючи соціалізуючий та виховний потенціал. У цьому випадку мова йде про дослідження впливу середовища на особистість, її становлення та розвиток у певних соціальних та культурних реаліях. Однак для педагогічної науки є актуальним не тільки вивчення реального соціокультурного середовища, в якому людина знаходиться і підпадає під його вплив, але й вивчення середовища, яке певним чином змодельоване і яке здійснює прямий та опосередкований вплив на освіту особистості. Тобто сприйняття середовища як умови змінюється на розуміння його як чинника, засобу, ресурсу навчання, виховання і розвитку особистості. А відтак середовищний підхід є теорією і технологією опосередкованого управління (через середовище) освітнім процесом особистості.

Незважаючи на підвищений інтерес до проблеми реалізації середовищного підходу в освіті, всебічного вивчення феномену освітнього середовища, на сьогодні немає єдності у

розумінні змісту базового поняття проблеми. Не розробленими залишаються питання теоретичного обґрунтування, проектування та реалізації технологій управління освітнім середовищем вищого навчального закладу.

Мета нашої публікації — на основі розуміння сутності феномену освітнього середовища вищого навчального закладу запропонувати ефективну технологію управління його розвитком.

Досягнення мети передбачає вирішення низки завдань, а саме: з'ясування сутності поняття освітнє середовище, формулювання авторського визначення поняття освітнє середовище вищого навчального закладу, обґрунтування ефективної технології управління освітнім середовищем вищого навчального закладу.

Для вирішення поставлених завдань ми застосуємо сукупність теоретичних (опис, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) та емпіричних (спостереження) методів дослідження. Дескриптивний (описовий) підхід до аналізу сутності досліджуваних феноменів дозволить зрозуміти їхні особливості, сформулювати базові визначення. Прескриптивний (нормативний) підхід сприятиме виробленню ефективної технології управління освітнім середовищем вищого навчального закладу.

Завдяки специфіці феномену середовища (поліструктурності, багатогранності) його вивчення носить міждисциплінарний характер. Вплив середовища на особистість, організація середовища з метою позитивного впливу на розвиток особистості досліджуються філософією, екологією, етикою, соціологією, психологією, педагогікою.

Можемо констатувати той факт, що зазвичай викликає утруднення тлумачення змісту тих понять, які є широкоживаними та здаються всім зрозумілими. Визначення поняття середовища, розуміння його феноменальних особливостей залежить від теоретичних позицій конкретної науки, конкретного дослідника, що його вивчає. Однак зауважимо, що дефініції завжди розкривають сутність наукового підходу, який використовувався для вивчення феномену, віддзеркалюють погляди дослідників на сутність досліджуваного феномену, не суперечать, а доповнюють одна одну.

У найширшому розумінні під середовищем розуміють оточення, яке складається із сукупності природних, матеріальних, соціальних

чинників, які прямо чи опосередковано впливають на людину. Середовище — це те, що знаходиться між об'єктами і є посередником між ними. Середовище — це субстанція, яка, на відміну від порожнього, незаповненого простору (вакууму), має певні властивості, що впливають на здійснення взаємодії між об'єктами (Виготський Л.С., 1991) [2], «сутнісний зміст певної реальності» (Слободчиков В.І., 2010) [7].

Для нашого дослідження представляють науковий інтерес погляди психологічних наук на питання взаємодії людини і середовища, їхнього взаємовпливу і детермінації. Зокрема, психології середовища, яка розглядає людину в єдності з середовищем, як продукт середовища і дозволяє по-новому бачити психічні процеси та організацію обміну інформацією між людиною і середовищем, а відтак, може запропонувати наукове підґрунтя для вирішення педагогічних проблем вищої школи. Оскільки молода людина, стаючи студентом, на тривалий час потрапляє у вищий навчальний заклад, то вплив унікального оточуючого середовища вищого навчального закладу є пролонгованим у часі та може, на нашу думку, регулюватись у бажаному напрямку. Ми поділяємо погляди психологів Х.Е. Штейнбаха та В.І. Єленського, авторів книги «Психологія життєвого простору», які вважають, що ефект впливу середовища стає відчутним тільки після тривалого перебування у ньому (Штейнбах Х.Е., Єленський В.І., 2004) [10, 5]. Представники когнітивної психології, зокрема американці Роберт Соммер (*Robert Sommer*, 1983), Ульрік Найссер (*Ulric Neisser*, 1967), естонці Маті Хейдметс (1988) та Томас Нйт (1980), поділяють думку, що людина весь час знаходиться в середовищі, і цей чинник впливу на неї надзвичайно важливий, бо якість середовища (у всіх його вимірах) визначає її як людину. Американець Роджер Баркер (*Roger Garlock Barker*, 1968), засновник школи екологічної психології, вважав, що реалізація людини значною мірою детермінується умовами середовища [10, 16].

Для формулювання авторського визначення поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу» нам важливо проаналізувати існуючі наукові підходи до розуміння сутності взаємодії людини і середовища, глумачення змісту поняття середовища провідними дослідниками цього феномену.

Знаний англійський дослідник середовища та його впливу на людину Н. Теймур (*N. Teymur*, 1982) у своїй монографічній роботі приводить понад 40 визначень поняття середовища [11].

Узагальнюючи зміст цих визначень, вчений презентує такі концептуальні ідеї щодо змісту досліджуваного поняття:

— середовище створюється самою людиною, відтак «ми і є середовище» (за Р. Соммером (*R. Sommer*, 1969));

— середовище — це те, що нас оточує, все те, що «не ми»; умови, які впливають на нас (біологічне розуміння сутності феномену середовища);

— середовище — це певне співвідношення між нами і оточенням; з одного боку — це фізичні факти, з іншого — система людського досвіду (за Б. Хіллером (*B. Hillier*));

— середовище — це відкрита система, що пов'язана з надсистемою (за Вільденом (*Wilden*)).

Д. Ватсон виділяє п'ять класів визначень середовища: середовище як процес; середовище як поле активності людини; середовище як поле семантики; середовище як ресурс; середовище як засіб стратифікації суспільства (за Д. Ватсоном (*D. Watson*)) [10, 16].

Більшість науковців-психологів поділяють думку, що середовище детермінує поведінку людини і ця детермінація може бути 7 видів: однонаправлена причинно-наслідкова детермінація, коли середовище впливає на людину; однонаправлена причинно-наслідкова детермінація, коли людина формує середовище; коли обидва способи існують одночасно; коли відбувається взаємодія між середовищем і людиною у якості інтерференції/гомеостазу/нестійкої рівноваги; коли взаємодія між середовищем і людиною відбувається у якості боротьби; коли людина і середовище складають єдину систему; випадкова детермінація, у випадку якої загальний результат взаємодії не може бути передбачений [10, 16].

Середовищний підхід в освіті не є винаходом сьогодення. Його упровадження у педагогічну практику триває уже понад століття, однак на різних етапах суспільного розвитку він мав різні модифікації. Російська дослідниця І. Ларисова, розглядаючи середовищний підхід в історико-педагогічному аспекті, говорить про поетапність його впровадження та виділяє такі етапи:

— природовідповідність — К. Ушинський, Н. Пирогов, Л. Толстой (друга половина XIX століття);

— педагогічне середовищезнавство (средоведение) — В. Вахтеров, П. Каптерев, Н. Крупська, П. Лесгафт, С. Шацький (кінець XIX — початок XX століття);

— педагогічні та психологічні умови організації середовища — Л. Виготський, М. Йорданський, А. Калашников, М. Крупеніна, А. Пінкевич, В. Шульгін (1920–1930 рр.);

— середовище як ланка триади: «середовище-спадковість-виховання» — Б. Ананьев, Т. Костюк, І. Шмальцгаузен, П. Блонський, А. Р. Лурія (1940–1950 рр.);

— середовище перетворюється на основне поняття теорії виховання — В. Караковський, А. Куракін, Л. Новікова, В. Сухомлинський (1960–1970 рр. XX століття);

— психологія навколишнього середовища — Ю. Круусвалі, М. Хейдметс (1970–1990 рр. XX століття) [4].

Актуалізований науковий інтерес до проблеми взаємодії середовища і людини підтверджується численними працями наших сучасників. Різні аспекти дослідження освітнього середовища висвітлено у роботах вітчизняних та зарубіжних психологів та педагогів, а саме: В. Авдеева, І. Баєвої, Г. Беляєва, С. Братченко, Е. Галимової, Н. Гонтаровської, Ю. Громико, С. Дерябо, В. Дрофа, А. Каташова, К. Куракіна, Н. Крилової, В. Лебедева, А. Леонтєва, Ю. Мануйлова, І. Мешкової, Л. Новікової, В. Орлова, В. Панова, Ю. Песоцького, К. Приходченко, В. Рубцова, Н. Селіванової, С. Сергєєва, Г. Серікова, В. Слободчикова, В. Ясвіна. Дослідженню освітнього середовища вищого навчального закладу присвячені роботи А. Артюхіної, Є. Васильєвої, Е. Зеєра, В. Козирєва, М. Князевої, О. Кузьмінської, В. Мастерової, Т. Менг, В. Новікова, Г. Полякової, Л. Редько та ін.

Проведений нами аналіз джерельної бази засвідчує, що вивчення освітнього середовища в дисертаційних педагогічних дослідженнях останнього двадцятиліття проводиться у межах вивчення таких наукових проблем: педагогічної характеристики освітнього середовища в різних типах освітніх установ (Г. Беляєв, 2000), фактору розвитку школяра (Н. Гонтаровська, 2012), середовищного підходу у вихованні (Ю. Мануйлов, 1997), управління взаємодією загальноосвітніх установ з освітнім середовищем регіону (Д. Полукшт, 2004), формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців в освітньому середовищі класичного університету (О. Сніговська, 2014), формування інформаційно-освітнього середовища ВНЗ (О. Амбросімов, 2005; С. М'якішев, 2007; С. Атанасян, 2009; Т. Юрченко, 2011), різні аспекти освітнього середовища ВНЗ, у тому числі особистісний і професійний розвиток студента (А. Артюхіна, 2006; А. Бондарєвська, 2004; О. Гінгель, 2011; А. Дружиніна, 2011; В. Козирєв, 1999; В. Литвиненко, 2002; В. Мастерова, 2003; К. Маслов, 2008) тощо.

Дослідивши підходи до тлумачення змісту складного, багатомірного і суб'єктивного поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу», які представлені у проаналізованих наукових публікаціях, ми прийшли до висновку, що більшість науковців під освітнім середовищем розуміють багаторівневу систему умов, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в усіх аспектах — цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному. У більшості випадків, даючи визначення зазначеного поняття, дослідники розглядають освітнє середовище конкретного освітнього закладу, що включає в себе сукупність чинників — матеріальних, просторових, предметних, соціальних, особистісних, які взаємодіють між собою, впливають один на одного, «організують середовище».

Нам імпонують погляди на освітнє середовище вищого навчального закладу нашого сучасника, відомого російського вченого, В. Новікова, який сприймає освітнє середовище вищого навчального закладу як професійно і особистісно стимулююче середовище, яке є сукупністю матеріальних, педагогічних і психологічних факторів вузівської дійсності, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку і саморозвитку (Новіков В., 2012) [5].

О. Васильєва, аналізуючи підходи до визначення змісту поняття «освітнє середовище», розкриваючи його педагогічний потенціал, приходять до висновку, що це різнорівневе полікультурне утворення, індивідуальне для кожного, хто навчається, середовище побудови власного Я, що забезпечує створення умов для актуалізації внутрішнього світу особистості, її особистісного зростання, самореалізації, становлення самосвідомості. Тому дослідниця під освітнім середовищем ВНЗ розуміє впорядковану, цілісну сукупність компонентів, взаємодія та інтеграція яких обумовлює наявність в освітнього закладу вираженої здатності створювати умови і можливості для цілеспрямованого та ефективного використання педагогічного потенціалу середовища в інтересах розвитку особистості всіх її суб'єктів (Васильєва О., 2011) [1, 77].

Ми погоджуємось, що становлення суб'єктів навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі відбувається у певному соціокультурному та просторово-предметному середовищі — освітньому середовищі вищого навчального закладу. Впливи, під які підпадає особистість у процесі отримання фахової освіти, є дуже різноплановими, неоднозначними, інколи суперечливими. Отже, одним із найактуальніших завдань вищої школи є створення у вищому навчальному закладі такого середовища, яке б максимально сприяло ефективності та результативності процесу здобуття особистістю фахової освіти, забезпечувало можливості для її саморозвитку та стимулювало активність, адже освітнім середовищем освітнього закладу стає тільки тоді, коли виконує свої основні завдання: сприяє підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, розвитку особистісних якостей та вивіщенню загальнокультурного рівня студентів.

Проведений аналіз дозволяє нам зробити висновок, що освітнє середовище вищого навчального закладу — це загальний, сукупний, об'єднаний, інтегральний, цілісний чинник розвитку особистості, що відіграє визначальну роль у модифікації поведінки, яка розгортається як внаслідок запланованих, так і незапланованих чинників середовища, сприяє особистісному і професійному розвитку. Тому освітнє середовище вищого навчального закладу — це багатосуб'єктне

та багатопредметне утворення, що цілеспрямовано і стихійно впливає на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності.

Середовищний підхід в освіті, на нашу думку, узгоджується з ресурсною концепцією стратегічного управління *"resource-based view of the firm"* (К. Прахалад, Г. Хамел, 1990, Р. Грант, 1991), яка наголошує на корисності аналізу фірми скоріше з точки зору її ресурсів, ніж продуктів [6].

Застосовуючи «п'ятиходову процедуру формування стратегії» Р. Гранта (Р. Грант, 1991) [3], сформулюємо методологічні основи управління освітнім середовищем вищого навчального закладу. За результатом наших управлінських впливів освітнє середовище вищого навчального закладу повинне розвиватись у запланованому напрямку, набуваючи рис, характеристик, які повною мірою забезпечать реалізацію освітніх функцій вищого навчального закладу.

Насамперед ми маємо сформулювати наше бачення сутності змісту поняття «освітнє середовище вищого навчального закладу», що дозволить виокремити його структурні компоненти, які ми розглядатимемо, відповідно до ресурсної концепції, як «ресурси (*resource*) і можливості (*capabilities*) освітнього середовища вищого навчального закладу.

Освітнє середовище вищого навчального закладу, на нашу думку, це комплекс умов (можливостей) та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання фахової освіти, що відповідає певному рівню вищої освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Такий підхід дозволяє розглядати в якості «фактору впливу» на суб'єкта навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі будь-яку з умов або будь-який ресурс освітнього середовища. Тому цілеспрямовано змінюючи їх, ми можемо здійснювати опосередкований вплив на всі складові освітнього процесу, в тому числі на його результат — випускника-фахівця.

Ресурси і можливості освітнього середовища вищого навчального закладу визначають напрям його стратегії, виділяють з-поміж інших навчальних закладів, є основними факторами освітнього процесу в конкретному вищому навчальному закладі.

Для визначення напрямку цілеспрямованих дій щодо змін умов та ресурсів необхідно здійснити комплексний аналіз щодо їхньої ідентифікації, класифікації, оцінки прояву, виявлення

ступеню залучення до навчально-виховного процесу, з'ясування «слабких» та «сильних» сторін прояву, доступності використання суб'єктами освітнього процесу. Важливою є оцінка умов і ресурсів освітнього середовища з позицій їхнього потенціалу щодо впливу на особистість з метою досягнення освітніх цілей вищого навчального закладу, можливості отримання максимального результату (максимальної вигоди від їх залучення для впливу на особистість) щодо сприяння особистісного та професійного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Зазначений аналіз дозволить розробити механізм ефективного залучення ресурсів і умов для цілеспрямованого впливу на суб'єктів освітнього процесу через психологічні та управлінські стимули, створення відповідних педагогічних ситуацій, визначити ресурсні дефіцити (*resource gaps*), які необхідно ліквідувати, сформулювати напрямки інвестицій щодо поповнення, посилення та вдосконалення ресурсної бази та розширення можливостей освітнього середовища, вдосконалити педагогічні технології, що застосовуються. Типи, кількість, якість ресурсів та умов-можливостей в значній мірі визначають якість освітнього середовища вищого навчального закладу, визначають його здатність виконувати своє призначення та відповідати стандартам якості.

Точкою відліку для розробки стратегії управління освітнім середовищем вищого навчального закладу має бути самоідентифікація освітнього закладу, формулювання цілей діяльності, визначення мети розвитку. Для цього необхідно відповісти на низку запитань, наприклад: «Хто є споживачем освітніх послуг навчального закладу?», «Хто наші студенти?», «Які потреби студентів вищого навчального закладу прагне задовольнити?», «Які очікування щодо процесу та результатів навчання у вищому навчальному закладі у студентів, їхніх батьків, роботодавців?», «Яку якість освіти прагне забезпечити ВНЗ?», «Що особливого може запропонувати споживачам освітніх послуг саме цей вищий навчальний заклад?».

Розробляючи стратегію управління вищим навчальним закладом в цілому та його освітнім середовищем зокрема, варто враховувати постійні зміни соціокультурної ситуації, в якій працює вищий навчальний заклад, мінливість очікувань та сподівань щодо діяльності освітніх інституцій на трьох рівнях — держави, суспільства, окремої особистості. Відповідно до ресурсної концепції стратегічного управління те, що вищий навчальний заклад може запропонувати споживачам освітніх послуг, може слугувати більш міцною основою для розробки стратегії розвитку, ніж потреби, які освітній заклад намагається задовольнити. Важливим аспектом управління вищим навчальним закладом є

компетентність управлінського персоналу, яка дозволяє сформувати набір різних за сутністю і генезою ресурсів та умов-можливостей таким чином, щоб отримане поліструктурне утворення набуло особливих рис та змогло унікально впливати на особистісно-професійний розвиток студентів. Зазначене утворення у теорії стратегічного менеджменту має назву «ключова компетенція корпорації» (К. Прахалад, Г. Хамел, 1990) [6]. У нашому випадку такою «ключовою компетенцією вищого навчального закладу» може виступати саме унікальне освітнє середовище вищого навчального закладу. Провідну роль у формуванні такого унікального освітнього середовища вищого навчального закладу будуть відігравати його екстралогічні складові — дух, цінності, традиції, лідерство. Тому будь-які управлінські рішення щодо управління освітнім середовищем вищого навчального закладу мають враховувати його глобальну місію — створення умов для професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищою освітою і розвиток внутрішніх ресурсів та умов-можливостей, які роблять освітній заклад унікальним.

Отже, ми можемо зробити висновок, що управління освітнім середовищем вищого навчального закладу — це складний вид інтелектуальної діяльності, спрямований на регулювання процесів та модифікацію складових освітнього середовища

вищого навчального закладу, що пов'язаний із виявленням та вирішенням проблем освітнього середовища ВНЗ, завдяки чому забезпечується існування його як цілісності та відбувається досягнення поставлених освітніх цілей вищого навчального закладу. Одним із найважливіших завдань для суб'єкту, що здійснює управління, є з'ясування актуального стану складових, ступеня їхньої відповідності освітнім цілям, виявлення проблем/потреб, недоліків та забезпечення адекватного вибору заходів щодо їхнього вирішення. Управлінський вплив здійснюється на поведінку суб'єктів педагогічної взаємодії, зразки організаційної культури, матеріально-технічні, фінансові ресурси. Соціальний аспект управління освітнім середовищем вищого навчального закладу полягає у добровільному прийнятті колективом ВНЗ визначених освітніх цілей, які можуть бути представлені в узагальненому вигляді у місії, візії, корпоративних цінностях, що презентують громадськості загальні інтереси існування вищого навчального закладу як освітньої установи. Сформоване у результаті управлінських впливів освітнє середовище вищого навчального закладу виступатиме у якості ключової компетентності вищого навчального закладу, яка вирізнятиме його з-поміж інших та створюватиме максимум можливостей для розвитку особистості студента у всіх вимірах — як фахівця та людини.

ДЖЕРЕЛА

1. Васильева Е.Ю. Образовательная среда вуза как объект управления и оценки / Е.Ю. Васильева // Университетское образование: практика и анализ. — 2011. — № 4 (74). — С. 76–82.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В. Давыдова. — М.: Педагогика, 1991. — 480 с.
3. Грант Р. Ресурсная теория конкурентных преимуществ: практические выводы для формулирования стратегии / Р. Грант. // Вестник СПбГУ. Серия 8. — 2003. — Вып. 3 (№ 24). — С. 47–75.
4. Ларисова И.А. Педагогически комфортная среда как средство формирования творческой самореализации подростков во внеурочной деятельности / И.А. Ларисова // Фундаментальные исследования. — 2011. — № 12. — С. 493–497.
5. Новиков В.Н. Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор [Электронный ресурс] / В.Н. Новиков // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». — 2012. — № 1. — Режим доступа: www.psyedu.ru
6. Прахалад С.К. Ключевая компетенция корпорации / С.К. Прахалад, Г. Хамел // Вестник СПбГУ. Серия 8. — 2003. — Вып. 3 (№ 24). — С. 18–41.
7. Слободчиков В.И. Структура и состав образовательной сферы: категориальный анализ / В.И. Слободчиков // Психология обучения. — 2010. — № 1. — С. 4–24.
8. Фрейджер Р. Личность, теории упражнения, эксперименты [Электронный ресурс] / Р. Фрейджер, Д. Фэйдимен // Пер. с англ. — СПб.: прайм-ЕВ-РОЗНАК, 2004. — 608 с. (Проект «Психологическая энциклопедия»). — Режим доступа: <http://www.bfskinner.org/index.asp>
9. Хейдеметс М. Феномен персонализации среды: Теоретический анализ / Мати Хейдеметс. — Таллинн: ТПИ, 1988. — С. 4–49. — (Средовые условия групповой деятельности).
10. Штейнбах Х. Психология жизненного пространства / Х. Штейнбах, В. Еленский. — Санкт-Петербург, 2004. — 240 с.
11. Sommer P. Особистий простір / Р. Соммер — Канадський архітектор. — 1960. — № 2. — С. 78–80.
12. Теймур Н. Екологічний дискурс / Н. Теймур. — Лондон, 1982. — 220 с.

REFERENCES

1. *Vasilyeva Ye.Yu.* Obrazovatel'naya sreda vuza kak ob'ekt upravleniya i otsenki / Ye.Yu. Vasileva // universitetskoye obrazovaniye: praktika i analiz. — 2011. — № 4 (74). — P. 76–82.
2. *Vygotskiy Ye.S.* Pedagogicheskaya psikhologiya / pod red. V.V. Davydova. — M. : Pedagogika, 1991. — 480 p.
3. *Grant R.* Resursnaya teoriya konkurentnykh preimushchestv: prakticheskiye vyvody dlya formulirovaniya strategii / R. Grant. // Vestnik SPbGU. seriya 8. — 2003. — Vyp. 3 (№ 24). — P. 47–75.
4. *Larisova I.A.* Pedagogicheski komfortnaya sreda kak sredstvo formirovaniya tvorcheskoy samorealizatsii podrostkov vo vneurochnoy deyatel'nosti / I.A. Larisova // Fundamentalnyye issledovaniya. — 2011. — № 12. — P. 493–497.
5. *Novikov V.N.* Obrazovatel'naya sreda vuza kak professionalno i lichnostno stimuliruyushchiy faktor [elektronnyy resurs] / V.N. Novikov // elektronnyy zhurnal «psikhologicheskaya nauka i obrazovaniye» www.psyedu.ru / ISSN 2074–5885. — 2012. — № 1.
6. *Prakhalad S.K.* Kliuchevaya kompetentsiya korporatsii / S.K. Prakhalad, G. Khamel // Vestnik SPbGU. Seriya 8. — 2003. — vyp. 3 (№ 24). — P. 18–41.
7. *Slobodchikov V.I.* Struktura i sostav obrazovatel'noy sfery: kategorialnyy analiz / V.I. Slobodchikov // Psikhologiya obucheniya. — 2010. — № 1. — P. 4–24.
8. *Freydzhher R.* Lichnost, teorii uprazhneniya, eksperimenty [elektronnyy resurs] / R. Freydzher, D. Feydimen // per. s angl. — spb. : praim-EV-ROZNAK, 2004. — 608 p. (proekt «psikhologicheskaya entsiklopediya»). — rezhim dostupa: <http://www.bfskinner.org/index.asp>
9. *Kheydemets M.* Fenomen personalizatsii sredy: teoreticheskiy analiz / M. Kheydemets. — Tallinn : TPI, 1988. — P. 4–49. — (sredovyye usloviya gruppovoy deyatel'nosti).
10. *Shteynbakh Kh.* Psikhologiya zhiznennogo prostranstva / Kh. Shteynbakh, V. Yelenskiy. — Sankt-Peterburg, 2004. — 240 p.
11. *Sommer R.* Osobysti prostir / R. Sommer — Kanadskiy arkhitekt. — 1960. — № 2. — P. 78–80.
12. *Teymur N.* Ekolohichnyi diskurs / N. Teymur. — London, 1982. — 220 p.

Рецензент — доктор педагогічних наук, професор Л.Л. Хоружа

Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва

УДК 37.015:305(083.97)

V.I. Бобрицька,

професор кафедри освітньої політики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор

ДІАЛЕКТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Бобрицька В.І.,

ДІАЛЕКТИКА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ ПОЛІ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

У статті здійснено спробу виявити протиріччя у пошуках конкретного вираження сутності змісту і структури поняття «освітня політика»; обґрунтовано суспільний, теоретико-методологічний, прикладний рівні запиту щодо розроблення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики; узагальнено підходи учених до здійснення глибинного аналізу досліджуваного феномену як основи для розкриття діалектичної взаємодії термінів і понять у проблемному полі освітньої політики; проаналізовано суперечності у вивченні вітчизняними і зарубіжними вченими проблеми становлення поняттєво-категорійного апарату освітньої політики в структурі досліджень феномену сучасної освіти.

Ключові слова: політика, освіта, освітня політика, едукологія, освітологія, порівняльна педагогіка, порівняльна освіта.

Bobrytska V.I.,

DIALECTIC OF TERMINOLOGICAL INTERRALATION IN THE RESEARCH ON PROBLEMS OF EDUCATIONAL POLICY

The article attempts to reveal the contradictions occurred in the search of certain expression of the essence of content and structure of the concept “educational policy”; justifies social, theoretical and